

Відгук
офіційного опонента
доктора історичних наук, професора
Піскун Валентини Миколаївни на дисертацію
Матвійчук Наталії Володимирівни
«Степан та Мирон Куропасі в громадсько-політичному та
культурному житті української діаспори», поданої на здобуття наукового
ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01. – історія
України; 03 Гуманітарні науки

Аналізуючи розвиток історичної науки за часів незалежності України, спостерігаємо декілька хвиль підвищеного інтересу до упортретування (олюднення, уособлення etc.) української історії та дослідження участі українців у суспільному житті, побуті й культурі країн проживання. Найбільш виразним був період кінця 1980-х – першої половини 1990-х років, який завершився створенням Інституту біографічних досліджень при Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського. Останній своєю чергою став науково-дослідною інституцією і своєрідним координаційним національним центром біографічних досліджень. Відтоді і донині висвітлення життєпису персоналій не перестає бути певним трендом в дослідницьких практиках. Радянський наратив характеризувався знеособленням історичного процесу, представленням українців не як успішної спільноти й нації, не як яскравих особистостей, а як буденних статистів, зрадників, колаборантів, у кращому випадку – невдах. Зміна парадигми в біографістиці та й інших спеціальних історичних дисциплінах потребує не лише значних зусиль науковців, освітніх у розширенні «біографічної бази нації», а й притоку коштів, застосуванні новітніх технологій для створення аудіо-візуального контенту та просторового дизайну країни як країни україноцентричного спрямування.

Н.В. Матвійчук підготувала і подала на захист наукове дослідження «Степан та Мирон Куропасі в громадсько-політичному та культурному житті української діаспори». Загалом, не заперечуючи проти такої назви дослідження,

висловлює свої міркування щодо складного питання поняття взаємозалежностей «українська діаспора» і життя конкретної родини Куропасів, які мешкали в США. Поняття «українська діаспора» охоплює всі країни, де проживають українці, а конкретні персоналії Степан і Мирон Куропасі розпочинали свою діяльність у міжвоєнній Чехословаччині, проте як громадські діячі проявилися у США, реалізовувались у межах законів і правил цієї держави, хоча й спрямовували свою роботу на Україну, для українців. Можливо доцільно було б уточнити тему, додавши до неї «у США» (Степан та Мирон Куропасі в громадсько-політичному та культурному житті української діаспори у США).

Актуальність тематики дослідниця окреслила кваліфіковано. Структурно дисертація відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних робіт, і оформленена вона відповідно до існуючих вимог ДАК.

Мета, завдання, предмет, об'єкт не викликають зауважень. Щодо хронологічних меж є деякі міркування. Авторка зазначає, що «дослідження обумовлені часом життя та діяльності представників родини Куропасів і охоплюють період із 1900 р. до 2016 р. Нижня межа дослідження обумовлена часом народження С. Куропася. Верхня межа – часом появи останніх публікацій М. Куропася у ЗМІ». Назва теми і хронологічні межі не корелуються одне з одним, оскільки на С. 59 дослідниця сама ж зазначає про початок громадсько-політичної діяльності С. Куропася. Такі підходи часто зустрічаються в роботах науковців і тому, описуючи хронологічні межі, варто зауважувати, що передумовами для розгортання певного виду діяльності особи були: її родина, оточення, освіта тощо.

Дисерантка ретельно дотримувалася заданого шаблону в описаному новизни роботи, що з одного боку як дотримання виконавчої дисципліни є похвальною рисою, а з іншого, варто творчо підходити до деяких структурних бюрократичних шаблонів. Тобто, не слід (хоча це формулювання і не залежить від автора дисертаційного дослідження) писати шаблон «удосконалено та доповнено», бо не можливо удосконалити і доповнити: «інформацію про громадсько-політичне та культурне життя української громади США;

інтерпретацію громадсько-політичної та культурної діяльності Степана та Мирона Куропасів; знання про наукові студії М. Куропася». Можливо лише доповнити, розширити, уточнити.

Дисертаційне дослідження Н.В.Матвійчук належним чином апробоване як на наукових конференціях різного статусу, так і в опублікованих 9 наукових статтях. Публікації розкривають внесок Степана і Мирона Куропасів у розвиток українського руху в США, у статтях проаналізовано їхню наукову та публіцистичну діяльність у царині популяризації України й української громади у США.

Основний зміст дисертації

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків і має завершений характер.

Розділ I. Теоретико-методологічні підстави дослідження, історіографія та джерельна база.

Розділ структурно поділяється на два підрозділи. Варто підкреслити, що цілком закономірно дослідниця виокремила методологію та звернула особливу увагу на сучасні підходи до вивчення біографії особистості її ролі в певних процесах суспільно-політичного та культурного життя спільноти та країни. Цілком слушно вона зауважує про те, що «Усе частіше під час вивчення життя та діяльності певних знакових постатей застосовують методологію «нової біографічної історії», що ставить за мету відтворити життя та діяльність особи з позицій аналізу в соціокультурній сфері. Важливо досліджувати внесок і значення окремих діячів у певні галузі, детально розглядати їхні біографії як чинник, що впливав та, безперечно, визначав подальшу діяльність» (С.23). У сучасній українській історичній науці при дослідженні персоналій беззаперечно використовується своєрідний мікс запозичених методологій. Дисерантка, не аналізуючи появу кожного напрямку в методології, часом посилаючись на інших авторів (наприклад, на Д.Вокера опосередковано через публікацію С. М.Ляшко), загалом використовує теоретичні засади «біографістики, просопографії, мікроісторії та «нової сімейної історії» (С.30-32). Слід віддати

належне молодому науковцю у пошуках методологічних новизн, хоча місцями сам стиль і тематика викладу підштовхували авторку в лоно соціальної та національної історії й методик їх використання. У свій час П.Берк, об'єднавши соціальну теорію і теорію культури, визнавав неминучість інтердисциплінарності дослідницьких практик, безкінечну різnorідність історичного досвіду (Burke P. History and Social Theory, Second Edition. Cambridge, Polity P.2005, 224 pp.), що значно ускладнює роботу дослідника. Ось чому пошуки власного підходу у виборі методології, а не наслідування попередників, є позитивною рисою науковця.

Підрозділ 1.2. Історіографія та джерельна база.

Дисертантка ретельно вивчила історіографію питання, зробила власні висновки по кожній із проблем. Проте, читаючи зазначений розділ дисертаційного дослідження, відчуваєш певний дисонанс між тим, скільки опрацьовано дослідницею, і у який спосіб це подано на сторінках праці, без зазначення хоча б декого з авторів. Натомість маємо перелік порядкових номерів у посиланнях. Наприклад, на С. 37 зазначено: «Важливі праці провідних діячів ОДВУ, ОУН, УНС, УККА». Подібну практику зустрічаємо і на С.38, 39. Такий підхід ускладнює ознайомлення з авторським доробком. Дослідниці слід би було зазначати хоча б окремих із них. Варто було б глибше простудіювати і дати аналіз праць одного із засновників Інституту біографістики В.Чишко і доробку інституції загалом.

Із методологічної точки зору дослідниця кваліфіковано підійшла до характеристики джерел. У належний спосіб розкрила розмаїту джерельну базу, виявила ретельність у здійсненні архівної евристики в архівах України та США, музеях, бібліотеках. Вона також зі знанням поставилася до класифікації джерел, намагаючись не потонути серед їхньої кількості та різnorідності, а виявити головне. Розглядаючи праці М. Куропася, Н.Матвійчук зосередила увагу на оцінці їх іншими авторами, наводить приклади (С.38). Однак, мені видається, що дисертантка мала б більше зосерeditися і на власних рефлексіях від досліджуваних текстів. До деяких джерел варто було б застосувати критичний аналіз, врахувати «тиск доби» (особливо це стосується публіцистики). Одне

рекомендаційне побажання відноситься до вживання терміну «неопубліковані» архівні матеріали, краще його замінити терміном «не актуалізовані» (С.38-39). Позитивним явищем у написанні роботи стало використання також фотоматеріалів, що їх подано у додатках. Висновки по розділу є аргументованими.

Розділ II. Життя та діяльність Степана Куропася.

Складається він із двох підрозділів, які охоплюють фактично такі сфери діяльності як громадсько-політична та культурна, оскільки публіцистика є ніби способом їхнього продовження та розширення сфери впливу.

2.1. Життєвий шлях С. Куропася. Громадсько-політична та культурницька діяльність

Читаючи цей параграф, зупиняюся на тому, що дисерантка з великою повагою ставиться до предмету свого дослідження. Вона прискіпливо описує дитячі і юнацькі роки, а рецензентові хочеться вловити, чим же отої початковий життєвий шлях С.Куропася відрізнявся від тисяч інших дітей його ровесників, що особливо впливало на становлення його як особистості і на його світогляд. Знаходжу відповідь у дрібницях і деталях, які виринають із загального опису «спілкувався поза навчанням українською мовою, ходив до «української церкви», «ознайомився із творами Т. Шевченка, І. Франка, І. Нечуя-Левицького, П. Гулака-Артемовського, І. Котляревського» (С. 48), перебування у війську (С.49-50); навчання в ЧСР і складнощі зі встановленням його істинності за відсутністю документів, повернення до Львова – все це ті передумови, які сприяли чи ні становленню С. Куропася як особистості і формували його світогляд. Отже, варто було б дослідниці й виділити все це в окремий підрозділ, бо, як сама вона наголошує, що переїхавши в Чикаго (США), - «Саме в цьому місті С. Куропась почав активну громадсько-політичну та культурницьку діяльність, спрямовану на підтримку та згуртування українців у США. Уже 10 серпня 1927 р. (проживши в США неповних п'ять місяців) С. Куропась зі сторінок «Свободи» закликає фермерів-українців, що

проживають у цій країні, допомагати «українцям в краю» шляхом фінансової підтримки «Спілки українських агрономів» (членом якої він був), «Сільсько-Господарського Банку» та видання «Сільського Господаря», а також до передачі набутого досвіду» (С.59).

Персональний портрет С.Куропася виписаний в хронологічній послідовності життєвих подій і на тлі епохи. В рамках заданого наукового формату дослідниця належним чином справилася із значною кількістю інформативного матеріалу та здійснила його відбір. Тобто, Н.В. Матвійчук володіє необхідними навичками і кваліфіковано їх використовує в дослідницькій роботі.

Проте, деякі епізоди із біографії С.Куропася залишилися нерозкритими. Наприклад, сюжет про Олексія Пелипенка (С.75-76). Не зрозуміло, що дослідниця ставила собі за мету описуючи його, як епізод із життепису, чи як невідому або утаємнічену сторінку життя С. Куропася.

Загалом розділ охоплює 54 сторінки і авторка намагалася всебічно і в контексті доби і подій викласти біографію одного із чільних українських діячів

Підрозділ 2.2. Публіцистична спадщина С. Куропася

Дослідниця проробила колосальну пошукову роботу із виявлення публіцистичних праць С.Куропася у виданнях «Свобода», «Самостійна Україна», «Українське життя», «Українське слово», «Нова Зоря», «Вісті Комбатанта», альманахах і календарях УНС. Проаналізувала тематичне спрямування публікацій автора за 1927–2001 рр. та зробила висновок про те, що вони охоплюють сфери політичного, ідеологічного, економічного, соціального, культурного життя. Серед залучених до аналізу публікацій (418 позицій) більшість дослідниця доречно охарактеризувала як *рефлексійні* (С.83-84). Здійснена дослідницею бібліометрія публіцистичної спадщини С.Куропася представлена у додатках (Додаток А).

У статтях С.Куропася проаналізовано діяльність Українського Народного Союзу (С.84-87), форми організації і методи роботи, що може стати в нагоді

своїм практичним досвідом організованості і для сучасних громадських організацій в Україні.

Публіцистика С.Куропася висвітлена дослідницею із глибоким знанням матеріалу та значною ретельністю.

Розділ III. Громадсько-політична, культурна та наукова праця М. Куропася

Структурно розділ повторює попередній з тією різницею, що цей має за об'єкт дослідження персоналію Мирона Куропася, сина Степана, а отже утворює ніби своєрідну спадкову вервечку діяльнісних родинних смислів. З викладеної біографії чітко простежується різниця, якщо батько належав до українських націоналістичних організацій, то син – член Республіканської партії США. Він інтегрований в американське суспільство. Його респектабельність, освіченість і політична коректність має інші виміри і способи самореалізації в принципово інший час для України й українців – після проголошення незалежності. Дослідниця з пістетом розповідає про співпрацю М. Куропася з Україною. Акцентує увагу на інших теоретичних моделях публіцистики М.Куропася: науковій, історичній світоглядній, політичній, культурницькій, застосовує таку ж практику для висвітлення, що і в попередньому розділі.

Висновки

Висновки в дисертаційному дослідженні є вмотивованими й їх здійснено у відповідності до поставлених завдань. Достовірність отриманих наукових результатів забезпечена залученням значної кількості документального матеріалу та його критичним відбором. Висновки, зроблені дослідницею, свідчать про те, що їй вдалося розв'язати широке коло поставлених завдань.

Необхідно зауважити, що в дисертації, як і будь-якому самостійному науковому дослідженні, наявні окремі недоліки, деякі зауваження мають рекомендаційний характер:

1. Дослідниці слід ретельніше підходити до окреслення і обґрунтування хронологічних меж.
2. При формулюванні розділів уникати повторів.
3. У списку літератури відсутні посилання на власні публікації. А деякі факти із висвітлення публіцистики С. Куропася, оцінка сучасниками наукового доробку М.Куропася детально висвітлені у статтях авторки, тож посилання на них уточнюює і розширює можливості до розуміння вагомості наукових здобутків пошукувачки.

Зазначені недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку усієї дисертації Н. В. Матвійчук, яка здійснила ґрунтовну дослідницьку роботу, отримала нові важливі висновки.

Зміст автoreферату відображає основні положення дисертації. Дисертаційне дослідження Матвійчук Наталії Володимирівни «Степан та Мирон Куропасі в громадсько-політичному та культурному житті української діаспори», є завершеним, самостійним дослідженням, в якому отримані обґрунтовані результати, що доповнюють та структурують уявлення про українську діаспору в США загалом і, як приклад, – життедіяльність представників конкретної родини Куропасів. Акцентується увага на їхніх зв'язках із Україною та важливий внесок у публіцистику. Робота виконана на належному науковому-дослідному рівні. Дисертаційне дослідження відповідає існуючим вимогам Міністерства освіти і науки України стосовно кандидатських дисертацій, а її автор Н.В. Матвійчук заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України; 03 Гуманітарні науки.

Офіційний опонент
доктор історичних наук,
завідувачка відділу джерелознавства новітньої історії України
Інституту української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України

B. M. Піскун

